Enes El-Duğeym Şiirinde Vatan İmgesi

Doç. Dr. Hesham Motava
Balıkesir Üniversitesi,Türkiye
E-mail: hishammotowa@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-3719-8554

Yaser ABDULHALİK
Doktora Öğrencisi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Dokuz Eylül Üniversitesi,Türkiye
E-mail: yaserabdulhalik@gmail.com

Araştırma Makalesi	Geliş: 15.09.2026	Kabul: 13.10.2026	Yayımlanma: 31.10.2026

ÖZET

Bu çalışma, Suriyeli şair Enes el-Duğeym'in şiirlerinde vatan imgesinin edebi, estetik ve düşünsel boyutlarını incelemek amacıyla kaleme alınmıştır. Çalışmada ilk olarak imge kavramı; Türk ve Arap edebiyatındaki teorik, retorik ve estetik karşılıklarıyla ele alınarak imgenin nesnel gerçekliğin öznel bir yansıması ve zihinsel bir canlandırma olduğu vurgulanmış, teşbih, istiare, mecaz ve kişileştirme gibi edebi sanatlar aracılığıyla soyut düşüncelerin nasıl duyusal boyuta taşındığı ortaya konmuştur. Ardından Enes el-Duğeym'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri incelenerek onun şiirindeki imge dünyası analiz edilmiş; şairin vatan imgesinin sınırlı bir coğrafi mekânın ötesine geçerek geniş bir medeniyet ve gönül coğrafyasına yayıldığı tespit edilmiştir. Şair, üst kimlik olarak vatan anlayışında Gazze, Filistin ve Irak gibi bölgeleri yaralarından koku saçan, zulme boyun eğmeyen ve özgürlükçü imgelerle temsil ederken; ulusal kimlik ve aidiyet düzleminde Suriye'yi "El-Menfe" divanı odağında yaralı, haksızlığa uğramış ve çarmıha gerilmiş bir beden, ancak aynı zamanda kan yerine yasemin dökülen ve zulme direnen varoluşsal bir imgeye dönüştürmektedir. Ruhun ilk menzili olarak ele aldığı çocukluğunun geçtiği Humus şehrini ise Suriye devriminin sembolü, ahlaki bir merkez ve acının rahminden doğan bir özgürlük imgesi olarak sunan şair, retorik ve estetik imge unsurlarını kullanarak vatanı dinamik, kutsal ve varoluşsal bir değere dönüştürmüştür.

Anahtar Kelimeler:

Arap Edebiyatı, İmge, Enes el-Duğeym, Vatan İmgesi.

* Bu makale, 2026 yılında Balıkesir Üniversitesinde hazırlanan "Modern Suriye Mehcer Edebiyatında Vatan İmgesi" başlıklı yüksek lisans tezinin bir bölümüdür.

Atıf İçin: Motava, Hesham; ABDULHALİK, Yaser (2026). Enes El-Duğeym Şiirinde Vatan Imgesi. Daad Arap Dilbilimi ve Edebiyatı Dergisi, 7(14), 445–465. https://www.daadjournal.com/

صورة الوطن في شعر أنس الدغيم

د. هشام مطاوع
جامعة باليك آسر، تركيا
البريد الإلكتروني:
hishammotowa@gmail.com
معرف (أوركيد):
0000-0002-3719-8554

ياسر عبد الخالق
طالب دكتوراه، قسم العلوم الإسلامية الأساسية، جامعة ٩ أيلول، تركيا
البريد الإلكتروني:
yaserabdulhalik@gmail.com

بحث أصيل الاستلام: ١٥-٩-٢٠٢٦ القبول: ١٣-١٠-٢٠٢٦ النشر: ٣١-١٠-٢٠٢٦

الملخص:

تأتي هذه الدراسة لبحث الأبعاد الأدبية والجمالية والفكرية لصورة الوطن في شعر الشاعر السوري أنس الدغيم، وهذه المقالة تتناول أولًا مفهوم «الصورة» في سياقاته النظرية والبلاغية والجمالية في الأدبين التركي والعربي، مؤكّدةً أن الصورة انعكاس ذاتي للواقع الموضوعي وتصوّر ذهني، وموضّحةً كيفية تحويل الأفكار المجرّدة إلى تجارب حسّية من خلال أساليب أدبية كالتشبيه والاستعارة والتشخيص. ثم تتناول حياة أنس الدغيم وهويته الأدبية وأعماله، بغية تحليل الصور في شعره، وتكشف أن صورة الوطن في أعماله تتجاوز الحيّز الجغرافي المحدود لتشمل فضاءً حضاريًّا وروحيًّا أرحب. فبينما يقدّم الشاعر الوطن بوصفه هويةً عليا في مناطق المقاومة، مثل غزة وفلسطين والعراق، من خلال صور القداسة والصمود والحرية، مجسّدًا إيّاه في كيان يفوح العطر من جراحه، يصوّر سورية على مستوى الهوية الوطنية والانتماء، ولا سيما في ديوانه «المنفى»، بوصفها جسدًا جريحًا يُصلب كل يوم، وينزف ياسمينًا، ويقاوم الطغيان. كذلك يقدّم حمص، مدينة طفولته، بوصفها الملاذ الأول للروح، ورمزًا للثورة السورية، وصورةً للحرية المولودة من المعاناة، موظّفًا الصور البلاغية والجمالية لتحويل مفهوم الوطن إلى قيمة دينامية ومقدّسة ووجودية.

الكلمات المفتاحية: الأدب العربي، الصورة، أنس الدغيم، صورة الوطن.

* هذا البحث جزء من رسالة ماجستير بعنوان "Modern Suriye Mehcer Edebiyatında Vatan İmgesi" نوقشت في جامعة باليك آسر سنة ٢٠٢٦.

1. EDEBİYATTA İMGE

İmge terimi, edebiyat, sanat, siyaset ve ekonomik alanlarda farklı anlamlar taşıdığı gibi edebiyat araştırmacılar tarafından da farklı tanımlamaları yapılmıştır.

1.1. İmgenin tanımı

İmge kelimesi, kökeni Fransızca (Akçay, 2019, s. 66) ve Latinceye (Özüdoğru, 2023, s. 22) dayanan 'imge' kavramı, Türkçede farklı perspektiflerle tanımlanmıştır, İmgenin ham hali olarak nitelendirilebilecek olan imajı Karataş, Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğünde konuyla alakalı Prof. Dr. Nurullah Çetin imgeyi bu ifadelerle tanımlamıştır:

> "İmaj, dış dünyadan alınan malzemelerden yola çıkarak, onların çağrıştırdığı izlenimler ve algılarla iç dünyada, zihin de yani süjede oluşturulan görüntünün adıdır. ... Başka bir biçimde ifade edersek imaj, varlıkların ve olayların beş duyuyla algılanan görünümlerinin ötesinde onları fiziki niteliklerinin çağrıştırdığı soyut biçimleriyle sunma ve bu yolla onlara sanatsal bir kalıcılık sağlama kaygısının bir yansıması olabilir (Karataş, 2001, s. 207-208)."

Karataş, Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğünde şair ve yazar Özdemir İnce'nin (D. 1936 M) imgeyi, nesnel gerçekliğin nesnel dünyanın öznel yansıması olarak tanımı yaparken imgenin biri somut diğeri soyut en azından iki kelime arasında yapılan örnekseme yoluyla ortaya çıktığını ve oluşturulurken en çok mecaz, teşbih, istiare, gibi edebî sanatlardan yararlandığını ifade etmiştir (Karataş, 2001, s. 207-208).

Yukarıda imge tanımı yapan her iki araştırmacı da kelimenin kökü Fransızcadan geldiğini hakkında ittifak etmişlerdir. Ancak Bayat (2006, s. 50): "İm- köküne, -ge yapım eki getirilerek türetilmiştir. İşaret anlamına gelen im-, başka takılar alarak benzer anlamlı sözcükler türetir. Bunlardan biri imlemektir. Bu sözcüğün de 'işaret etmek, dolaylı anlatmak, ima etmek' gibi karşılıkları vardır" ifade ederek imge kelimenin Türkçe kökenli bir sözcük olduğunu söyledi.

Arapçada ise, imge kelimesinin dilsel anlamı ve karşılığı bakımından bakılırsa: ص و ر kökeninden oluşan صورة kelimesidir. صورة kelimesi Arap literatüründe bu kavram üzerine farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab (1993-1994, s. 473) sözlüğünde, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinden biri olan imgenin tanımlarından biri de المصور Tasvir Eden'dir. Var olan tüm varlıkları tasvir eden ve düzenleyen, her birine kendisini diğerlerinden ayıran özel bir görüntü ve form veren anlamında geldiğini ifade etmiştir.

Mecme'u'l-luġat'l-'Arabiyye tarafından yayımlanan el- Mu'cemu'l-Vaṣîṭ'te (2004, s.528) ص و ر ortak kökünden türemiş olan (صورة- تصوير- تصوَر) suret, tasvir ve tasavvur kelimelerin anlamları şu şekilde açıklamıştır:

"الصُّورَة :الشكل والتمثال المجسم وَفِي التَّنْزِيل الْعَزِيز "الَّذِي خلقك فسواك فعدلك فِي أَي صُورَة مَا شَاءَ ركبك" وَصُورَة الْمَسْأَلَة أَو الْأَمر صفتهَا وَالنَّوْع يُقَال هَذَا الْأَمر على ثَلَاث صور وَصُورَة الشَّيْء ماهيته الْمُجَرَّدَة وخياله فِي الذِّهْن أَو الْعقل"

الصُّورَة: Şekil(biçim) ve heykel, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır: "Seni yaratan, sana biçim veren, seni bir düzene koyan O'dur, dilediği biçimde de sizi bir araya getirdi". Bir meselenin veya olayın görüntüsü, onun niteliği ve türüdür. Denir ki, bu mesele üç şekilde olabilir. Bir şeyin görüntüsü, onun soyut özünün ve zihinde veya akılda oluşan hayalidir.

"التَّصْوِير: نقش صُورَة الْأَشْيَاء أَو الْأَشْخَاص على لوح أَو حَائِط أَو نَحْوهمَا بالقلم أَو بالفرجون أَو بِآلَة التَّصْوِير صَوَرَ الشيء أو الشخص."

التَّصْوِير : kalem, fırça veya kamera kullanarak nesnelerin veya insanların görüntüsünü bir tahtaya, duvara veya benzeri bir yere kazımak, bir nesneyi veya bireyi tasvir etti.

تصور: تكونت لَهُ صُورَة وشكل وَالشَّيْء تخيله واستحضر صورته فِي ذهنه

تصور: bir şey veya durum için şekil oluşturmak ve onu hayal ederek imajı zihinde canlandırmak.

صور ile تصور arasındaki farkı daha iyi anlamak için şu iki örnek vermek mümkündür:

صَوّرَ الأمر: Bir durum(olay) tasvir etti, yani Detaylarını, ayrıntılarını söyleyerek nitelemek.

تصَوّر الشيء: onu görüntüsünü hayal etti ve zihninde canlandırdı.

Hadisi şerifi de Peygamberimiz sav. şöyle buyurmuştur: ''Rabbim gece bana geldi, en güzel suretiyle''. İbnü'l-Esir bu hadis hakkında şöyle bir açıklamada bulundu: Arapların sözlerinde imge kelimesi, bir şeyin gerçekliğinin ve görünüşünün ve tasvirinin anlamında karakteristiğinin anlamında kullanılır. Öyleyse hadiste gelenle kastedilen, kendisine en iyi sıfatıyla gelmesidir. Anlamın Peygamber'e, ''Rabbim bana geldi ve ben en güzel suretteydim'' sözüne kadar gitmesi caizdir. 'Suret' kelimesinin bütün anlamları Yüce Allah'a atfedilemez, Yüce Allah bundan münezzehtir (İbn Manzûr, 1993- 1994, s. 473).

İmge kelimesi Arapça'da kavram olarak anlamına bakıldığında:

Klasik Arap edebiyatının önemli nesir yazarlarından el-Câhiz, imge kavramını bugünkü anlamına yakın şekilde tanımlayan ilk edebiyatçılardandır. الجاحظ el-Câhiz, el-Hayevân (1938, s. 131) isimli kitabında şiiri tanımlarken imgeyi şöyle ifade etti:

إنما الشعر صناعة وضرب من النسيج وجنس من التصوير

Şiir, bir üretimdir, bir nevi dokuma ve tasvirden ibarettir, bu metin aracılığıyla anlaşılır ki tasvirden kasıt, anlamı duyusal bir şekilde sunmayı

amaçlayan ustaca bir ifadedir. Bu şekilde, somutlaştırmanın önemini ve düşünceyi, hareket ve büyümeye uygun duyusal bir resimle zenginleştirme etkisini kavramıştır. Şiire, okuyucunun vazgeçemeyeceği sanatsal ve estetik bir değer kazandırır. Şiirin bir tür tasvir olduğu düşünüldüğünde, şairin şiirsel yetenekleriyle okuyucunun zihninde görsel bir imge oluşturmaya çalıştığı anlaşılır. Bu, tasvir ile duyusal sunum arasındaki ilişkinin temel dayanağıdır. Yani imge tasvirden ibaret olduğunu söyledi ve akılla idrak edilebilecek olanların duyular yoluyla kavranabilir düşüncesi savunmuştur.

Dil, nahiv ve belâgat âlimi عبدالقاهر الجرجاني Abdulkâhir el-Curcânî (ö. 1078), Esrâru'l-Belâğa adlı eserinde şiirlerde imgelerin oluşumunda mânâ ve lafzın önemine öne sürerek şairi bir ressamla benzeterek imgelerin görsel yönüne dikkat çekmiştir. Ayrıca, şiirdeki imgelerin gerçeklik ve hayal ürünü olma özelliklerini ele alır ve hayal ürünü imgelerin okurun hayal gücünü zorladığı için daha önemli olduğunu düşüncesi ortaya atmıştır. Bu yüzden imgeler, şairin sanatsal yaratıcılığını zenginliği gösterir (el-Curcânî, 1954, s. 154-159).

الأخضر عيكوس el Aḫdar Aykūs'e göre imge kavramı, sanatsal veya şiirsel imgenin, yazarın duygularını okuyucuya aktaran, onun duygularını uyandıran, hayal gücünü harekete geçiren, düşünceleri ve hisleri aracılığıyla onu etkileyen, böylece onu gerekli duygusal duyguyu veya psikolojik tepki yaşamaya zorlayan edebî bir ifade olduğunu ifade etti (Aykūs , 1994, s. 80).

Bahsi geçen imge kavramı herkes tarafından kabul edilen bir tanıtıma ulaşmak oldukça zordur, ancak klasik dönemindeki imge kavramı şu şekilde özetlemek mümkündür: eskiden imgeler, yazarların belirli bir anlatım tarzına bağlı kalmalarıyla ortaya çıkan, kelime dizilişinin kalitesi ve ifadenin anlamlılığı ve güzelliği üzerine kurulu bir yapıydı. İmge anlamı, eskiden belagat (retorik) ile ilişkiliydi ve imgeleri teşbih (benzetme), mecaz-ı mürsel, istiare (eğretileme) ve kinaye şeklinde sınıflandırdılar. Her ne kadar 'imge' terimini doğrudan kullanmasalar da ona anlam kazandıran bu figürlerle ifade sanatı gelişmiş oldu. O dönemin yazarları hayalden çok edebi metinlerinin veya şiirlerinin standart düzenlerine bağlı kalıyorlardı. Ancak modern eleştirmenlere göre imge, yazarın görüşlerini, düşüncelerini, duygularını ve onun kişiliğini yansıtan bir araçtır. İmge, yazarın edebî deneyimini beslemek ve aktarmak için kullandığı önemli bir araçtır. İmge, her yazarın diğerlerinden farkını ortaya koyan bir iz olarak kabul edilir.

Genel olarak bakıldığında Arap eleştirmenler ve yazarların imgeyle ilgili açıklamaları daha çok tasvir açısından benzerlik göstermektedir. Yazarın oluşturduğu imgeler okuyucu arasında çeşitli canlandırmalara araç oluşturmaktadır. Bu durumda imgenin amacı, tasvir yoluyla oluşturulan bu canlandırmanın okuyucunun zihninde oluşmasını sağlar, özetle imge, yazarın

tüm duygularını, doğrudan doğruya fikir ve anlamları sunmak yerine, onu etkilemek ve onunla algısını, hislerini, yaşam ve varoluşa ilişkin görüşünü paylaşmak amacıyla okuyucuya üstü kapalı olarak iletmesidir. Okuyucu ise, bu çağrışımları takip ederek anlatıcının kelime ötesi mesajlarını somutlaştırarak yazarın anlatmak istediğini anlamasıdır.

2. ENES EL-DUĞEYM أنس الدغيم

Şair Enes İbrahim el-Duğeym , 1979 yılında İdlib şehrinin Ma'arretü'n-Nu'mân ilçesine bağlı Cercenâz kasabasında doğmuştur. Muhafazakâr ve edebiyatla ilgisi olan köylü ailesinde büyümüştür. El-Duğeym , ilkokul ve ortaokul eğitimini köyündeki okullarda tamamlayıp Lise eğitimi sırasında Şam'a taşınarak lise diplomasını Şam'da almış. Ardından Şam Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Fakültesi'ne kaydolup ancak Mühendislik derslerinden çok Şeriat ve edebiyat Fakülteleri'ndeki derslere katılmış bu nedenle İnşaat Mühendisliği eğitimini tamamlamadı. Daha sonra 2004 yılında Ürdün'de lisans öğrenimini tamamladı ve 2008 yılında Philadelphia فلادليفا Üniversitesi'nden Eczacılık alanında lisans derecesi almıştır. Ürdün'den döndükten sonra iki buçuk yıl eczacılık yaptı, ardından teğmen rütbesiyle zorunlu askerlik hizmeti için orduya katıldı. Arap Baharı'nın ve ardından Suriye devriminin başlamasıyla 2011 yılın Ekim ayında Esed ordusunu terk ederek o dönemde ordu tarafından kurtarılmış olan köyüne geri döndü. Suriye devrimi başladıktan sonra şair Türkiye'ye göç etmiştir. (Yusuf, 2022, s. 320-321; http-36)

Lise yıllarında şiir yazmaya başlamıştır ve başlangıçta siyasi edebiyat alanında şiirler yazmıştı. Makalelerini ve şiirlerini birçok Arap sitesinde yayınladı. İlk dönemlerinde, 2011 yılında Halep'te düzenlenen Edebiyat Festivaline katılarak Enes Name أنس نامة adlı şiiriyle birinci olmuş. Daha sonra Arap ülkelerinde ve kendi ülkesinde birçok yerel ve uluslararası festivalde yer almış. Ayrıca bazı edebiyat festivallerinde yöneticilik ve şiir yarışmalarında jüri üyeliği yapmış. 2011 Suriye devrimi, ülkenin sorunları ve Arap Baharı hakkında özgürce yazmaya başlamasıyla, hayatı ve edebiyatı açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur (http-37).

Şair el-Duğeym hem edebî hem de mesleki alanlarda çeşitli önemli pozisyonlar üstlenmiştir. Kendisi Arap Şairler Uluslararası Birliği'nin başkanlığını yürütmekte, aynı zamanda Aram Çeviri ve Yayıncılık Evi'nin genel müdürlük görevini icra etmektedir. Uluslararası İslam Edebiyatı Birliği'ne üye olan el-Duğeym, bir yandan da Suriye Eczacılar Odası Kurucu Kurulu'nun başkanlığını yapmaktadır (Yusuf, 2022, s. 320-321).

El-Duğeym, "Kimin için yazıyorsun?" sorusuna şöyle cevap vermiştir (http-37):

"أكتب لأمتي الممتدة من البحر إلى البحر ومن الوريد إلى الوريد وللأحرار في هذا العالَم ولرافضي الظلم والاستبداد ولطلّاب الحريّة في الشرق والغرب وللمظلومين الذين يتوقون إلى ساعةِ الخلاص وللمقموعين الذين ينتظرون شمسَ الحرية . أكتب لقضايا الأمة المصيرية وللربيع العربي الذي يكرّس معنى الحرية في حياة الأجيال"

Denizden denize, damardan damara uzanan milletim için, bu dünyadaki özgür insanlar için; zulme ve istibdada karşı çıkanlar için, doğuda ve batıda özgürlüğün talipleri için; kurtuluş saatini özlemle bekleyen mazlumlar için ve özgürlük güneşini bekleyen bütün mağdurlar için yazıyorum. Ümmetin kaderini belirleyen davalar için ve özgürlüğün nesillerin hayatında kök salmasını sağlayan Arap Baharı için yazıyorum.

Sözlerinden, el-Duğeym şiirlerini, coğrafi değil medeniyetsel anlamda millete ve tüm özgür insanlara ve dünyadaki adaletsizliği reddedenlere yönelik ahlaki ve insani bir mesaj olarak yazdığı anlaşılıyor. Davasının ne bireysel ne de yerel olduğunu, daha ziyade özgürlük ve onur için daha geniş bir insanlık mücadelesinin parçası olduğunu vurguluyor. Ayrıca, zulümden kurtulmayı bekleyen ezilenlere ve mazlumlara desteğini de ifade ediyor. Arap Baharı'nı, ulusa özgürlüğün anlamını geri kazandıran ve bunu nesiller boyu bilincine yerleştiren tarihi bir an olarak görüyor ve şiirini yalnızca izole bir estetik deneyim değil, bir davaya ve entelektüel bir duruşa bağlılık haline getiriyor.

Eserleri

- Şair, şiir divanların yanında şiir içeren nesir kitapları yazmıştır nesir kitapları:

1- 100 لافتةٍ للحرّيّة 100 Lâfete li'l-Hurriyye , Özgürlük İçin 100 Afiş

2020 yılında İstanbul'da Daru'l-İtkan Yayınları tarafından yayımlanan bu eser 144 sayfadan oluşmaktadır.

Yazar kitabı hakkında 5 Mart 2020 tarihinde Facebook hesabında bu sözleri kullanmıştı (http-39):

"هي خواطري عن الحزنة ورسائلي إلى أحرار العالم أينما كانوا وإلى شباب الربيع العربي في الشرق والغرب، وإلى كل التوافين للتحرر من نير الظلم والاستبداد. أسأل الله أن ينفع به وأن يثمر في قلوب وعقول القراء صورا من الحرية التي تنشدها في مسالك"

Bunlar, üzüntü üzerine düşüncelerim ve dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar özgür insanlara, Doğu ve Batı'daki Arap Baharı gençlerine ve adaletsizlik ve zulmün boyunduruğundan kurtulmak isteyen herkese mesajlarımdır. Allah'tan bunu hayırlı kılmasını ve okuyucuların kalplerine ve zihinlerine, sizin yollarınızda aradığınız özgürlüğün imgelerini aşılamasını diliyorum.

2- سكر من الحجاز Sukkerun min el-Hicaz / Hicaz'dan Şeker

2020 yılında İstanbul'da *Dar el-Asala* Yayınları tarafından yayımlanan eser 156 sayfadır. Şairin Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında kaleme aldığı övgü ve medihleri, şiir ve nesir yazılarını bir araya getirmiş, aynı zamanda kitap, başka

şairler Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında yazdıkları övgü şiirlerden 14 kaside içermektedir.

3- 100 لافتة للحياة 100 Lâfete li'l-Hayât / Hayat İçin 100 Afiş

Kitap 2020 yılında Dar *el-Usul el-İlmiyye* yayınevi tarafından yayımlanan 128 sayfalık şiir ve nesir kitabıdır. Eserin ön sözünde Elduğym bu ifadelerle başlamıştı:

"رحم المعاناة وصعوبات الحياة، لا بد من أن يُولد شيء جميل .... ينير درب الحياة المليئة بمنغصات العيش... إلى كل من يحيا لغيره قبل أن يحيا لنفسه... مئة لافتة للحياة ..... "

"Acının rahminden ve hayatın zorluklarından mutlaka güzel bir şey doğmalıdır... yaşamın sancılarını aydınlatan bir ışık gibi... Kendisi için yaşamadan önce başkaları için yaşayan herkese... Hayat İçin 100 Afiş…

4- المجالس el-Mecâlis / Meclisler

Bu eser, 2021 yılında İstanbul'da *Dar el-Asala* yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Yazar, 12 meclis boyunca ruhsal, entelektüel ve insani konuları edebiyatla derin tefekkürün bir araya geldiği bir üslupla ele alan bir meditasyon deneyimi sunuyor. Kitap, hayata ve insan vicdanını şekillendiren temel kavramlara dair tefekkürler aracılığıyla insanın benlik ve inançla ilişkisini güçlendirmeyi amaçlıyor.

- Şiir Divanları

Enes el-Duğeym'in şiiri, sanatsal yapı ile düşünsel boyut arasında belirgin bir bütünleşmeyle karakterize edilir; metinlerindeki estetik imge, onun hümanist ve duygusal mesajından ayrılamaz. Şair, yalnızca biçimsel yaratıcılık uğruna yazmamıştı; aksine, trajediye rağmen özgürlüğe, onura ve umuda olan sarsılmaz inanca dayanan entelektüel vizyonunu somutlaştırmak için retorik araçlarını kullanır.

Şiirsel deneyiminin en belirgin özellikleri arasında sembolizm ve metafor yer alır; önemli kavramları okuyucuya yakın duyusal imgelere dönüştürür. Ona göre el-Duğeym'in şiirinde vatan, statik bir coğrafi mekân olmaktan çıkıp kalpte yaşayan canlı bir varlıktır; sürgün ise fiziksel bir mesafe değil, özgürlüğün şafağını bekleyen uzun bir gecedir.

1- حروف أمام النار Huruuf Amam En-Naar /Ateşin Önündeki Harfler

Bu eser 2002 yılında Suriye Şam'da yayımlanmıştır. Şairin şiirdeki ilk durağını temsil eder. Şairin erken dönem şiirlerini, kişisel, sosyal ve ilk ruhani dokunuşları içeren temaları barındırdığı düşünülmektedir (Yusuf, 2022, s. 323).

2- المنفى El-Manfa /Sürgün

Bu eser ilk defa Mısırda 2017 yılında, Daru'n-Nuhbe yayın evinde basılmış ve daha sonra 2018 de İstanbul Daru'r-Ravda, başka bir baskısı da 2021 yılında İstanbul Dar El-Asala basılmıştır. Bu şiir divanı, şairin sürgün deneyimiyle

yakın bağlantısı nedeniyle en önemli eserleri arasında sayılmaktadır. Ana temanın sürgün, yabancılaşma ve diaspora olduğu şiirlerinde şair, memleketinden uzak olmanın duygularını ve zorunlu göçün acısını dokunaklı bir dille dile getiriyor. Bu divandaki şiirler, Suriye şiirinin gerçekleriyle sürgünün ağırlığı ve ruh üzerindeki etkisi arasındaki derin etkileşimi yansıtır. Kişisel yakınmaları, özgürlük ve devrime yönelik yankılanan çağrılarla harmanlıyor.

3- الجودي El Cudi

El Cudi divanı, 2021 yılında İstanbul, Dar El-Asala tarafından yayınlanmış olup 112 sayfadan oluşmaktadır. Divan, adını ve sembolizmini Hz. Nuh'un Gemisi hikâyesiyle ilişkilendirilen Cudi Dağı'ndan alır ve onu tufandan sonraki iç huzuru ifade eden retorik bir sembole dönüştürür. Aynı zamanda şair, sembolik bir dil yönelerek sıkılıkla Kur ‘ani kerimden göndermeler ve metaforlar kullanmıştır. El Cudi divanında deniz; yolculuğun, gemi; umudun, Cudi Dağı ise barışa ulaşmanın sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. إبراهيم İbrahim

İbrahim Divanı, şair Enes el-Duğeym’in yayımlanan son divanıdır, 2022 yılının mayıs ayında İstanbul, Dar El-Asala tarafından yayımlanmıştır. Divan 162 sayfadan oluşup içinde uzun, orta ve kısa şiir parçalarından oluşan toplam 107 şiir yer almaktadır. Divanın ismi ise babasının ismidir. 'İbrahim' ismi hem babasının adı hem de divandaki bir şiirin adıdır, Şair bu şiirde babasını anmış ve onunla gurur duymuştur. Babasıyla duyduğu bu gururun, peygamberlerin babası Hz. İbrahim adına bir bereket olduğunu görmüş ve bu kasidenin başında şöyle demiştir:

عندي مِنَ الماءِ ما في الأرضِ مِن حَطَبِ لا تُوقِدوا النّارَ، إبراهيمُ كان أبي

Yeryüzünde ne kadar odun varsa, bende de o kadar su var. Ateş yakmayın; İbrahim benim babamdı.

1.2. El-Duğeym Şiirinde Vatan İmgesi

Şairin vatan anlayışı sadece doğup büyüdüğü veya yetiştiği yer değil onun dışında Arap ve İslam ülkeleri kapsar. Bu neden le el-Duğeym vatan imgesi konusunu uç alt başlık altında incelenecektir. Birincisi Üst Kimlik Olarak Vatan, bu alt başlıkta Suriye dışında diğer İslam ve Arap ülkeleri hakkında ne şiir söylediğini ve vatan imgesi nasıl tasvir etiğini incelecektir. İkinci alt başlık Ulusal Kimlik ve Aidiyet Düzlemi, ülke olarak Suriye hakkındaki şiirleri ve vatan tasavvuru. Üçüncü ise, Ruhun İlk Menzili alt başlığında ise doğup büyüdüğü ve yetiştiği şehir yani Humus hakkındaki şiirleri incelenecektir.

1.2.1. Üst Kimlik Olarak Vatan: İslam Coğrafyası ve Arap Dünyası'nın Gönül Sınırları

Şairin şiirlerinde sadece Suriye veya humus vatan olarak görmemiştir, onun dışında Filistin, ırak ve İstanbul hakkında şiir yazıp ve vatan tasavvuru verdiğini görmekteyiz. Şair el menfe divanında, بين الجب ومايخفى- الي يوسف غزة- Kuyu ile Gizem Arasında: Gazze'nin Yusuf'una adlı şiirinde (el-Duğeym, 2021, s. 53-61):

ولقد حوصرتَ من شرقٍ وغربٍ فأشرقَ في جهاتِ النفسِ فجرُ

فيا وطنـــــــاً نُحاصرهُ ويبقى وتضطربُ الحدودُ ويســـتقرّ

Doğudan ve batıdan kuşatıldın, ama ruhun yönlerinde bir şafak doğdu.

Ey kuşattığımız vatan, yine de kalırsın; sınırlar sarsılırken sen yerinde durursun.

Şair bu dizelerde, kutsallık özelliklerinin acı ve direnç detaylarıyla iç içe geçtiği bir vatan imgesi sunuyor. Vatan, öncelikle kendisine karşı yöneltilen güçlerin saldırısına rağmen çöküşe direnen bir varlık olarak ortaya çıkar; çevresindeki sınırlar kargaşa içindeyken, kendi içinden doğan istikrarlı bir sığınaktır

Şair, Gazze'nin deniz ve karadan kuşatıldığına rağmen İsrail'e karşı dimdik durduğunu ve mücadeleye devam ettiğin imgelemiştir. Ardından, vatanı boyun eğmez bir güzelliğe sahip bir ülke olarak tasvir etmeye geçer; burada zalimler tarafından açılan kanayan yaralar, tarihe damgasını vuran bir kokuya dönüşür ve Hz. Yusuf'un yırtık gömleğinin sembolizmini kullanarak yaranın bir son değil, sonsuz bir yeniden doğuşun başlangıcı olduğunu vurgular:

وهم جرحوا قميصَك ألفَ جرحٍ بمديتهم ولكنْ سالَ عِطرُ

ليعلنَ دولةً من ياسمينٍ لها في معجمِ التاريخِ نهرُ

Onlar ellerindeki hançerlerle gömleğini bin yerinden yaraladılar; ama (kan yerine) etrafa mis gibi koku yayıldı.

Öyle ki bu koku; tarih sözlüğünde bir nehri olan, yaseminlerden kurulmuş bir devleti ilan etmek içindi.

Şair burada istiare kullanıyor; yaralardan kan akması yerine parfüm akıyor ve vatan kılıç darbeleri altında yıkılmak yerine Yasemin Devleti'nin kuruluşunu ilan etmek için yükseliyor. Şair, tarihsel yarayı, Yasemin güzelliğini ve özgünlüğünü yansıtan yeni bir yeniden doğuşla ilişkilendiriyor. Daha sonra vatanı, ahlaki çatışmanın doruk noktasında varoluşsal özgürlüğün sembolü olarak ortaya çıkar; Şair, kısıtlama ve özgürlük dengesini tersine çevirerek, kuyuda kuşatılmış vatanı tek özgür yer olarak tasvir ederken, etrafındaki dünyayı vicdan hapishaneleriyle zincirlenmiş olarak gösterir:

نعيشُ وفي ضمائرنا سجونٌ ووحدك في ضمير الجُبِّ حُرُّ

وليس الحُرُّ من يمشي طليقاً وقضبانٌ بداخِلِـــــــــهِ وقبرُ

Vicdanlarımızda hapishanelerle yaşıyoruz, oysa sen kuyunun bağrında tek başına özgürsün.

Özgür kişi, içinde parmaklıklar ve bir kabir taşıyarak serbestçe yürüyen değildir.

Bu, bağımsızlığın özgürlüğü insanların ruhlarında barınan bir yanılsamaya dönüştürdüğünü, gerçek özgürlüğün ise kuyunun dibinde bile kişinin içinden doğan bir eylem haline geldiğini göstermektedir. Kasidenin sonunda ise, vatan uğruna hiçbir bedelin değeri olmadığı ve nihai hedef statüsüne yükseltip şan ve şerefe giden yolun ancak insanların fedakarlıkları ve kanıyla döşendiğini, şiirleri ile göstermiştir:

وأنت أردتَ علّيّينَ بيتاً ومَن طلبَ العُلا لم يُغْلِ مهرُ

هي الأمجادُ يكتبها رجالٌ وإنَّك في كتابِ المجدِ سفرُ

Sen yücelerde bir makam istedin; zaten yücelere talip olan, bedelini pahalı bulmaz

Büyük zaferleri ancak adamlar yazar; şüphesiz sen, şan kitabında koca bir ciltsin.

Şair, şiirini Gazze'yi maddi kısıtlamaları aşan mutlak özgürlüğün sembolü olarak tasvir ederek sonlandırıyor; Diğerleri vicdanlarının ve korkularının esiri olurken, Gazze kuşatmaya rağmen onurunu ve direncini koruyarak özgür kalan tek yer olmaya devam ediyor. Elduğym göre, kardeşleri tarafından ihanete uğrayan ve en yüksek yetkililer tarafından komplo kurulan Yusuf gibi, yine de kurtuluşun şafağını müjdeliyor, yaralardan yükselen bir koku, acıyı ebedi zaferin kayıtlarına yazılacak bir gurur destanına dönüştürüyor.

Şair Gazze ile ilgili sadece bu kasideyi yazmamıştı, aynı divanda, أما بعد إلى غزة ve daha sonra – Gazze'ye adlı kaside yazmıştır. Kasideyi şu sözlerle bitirmişti (el-Duğeym, 2021, s. 70):

قالتْ تَغَزَّلْ...

أنا لا أُتْقِنُ الغَزَلا

صِفْني...

أرى وردةً قد طُرِّزَتْ عَسَلا

شَعري، خدودي، عيوني...

كلُّها جُمَلٌ مَنْثورةُ العِطْرِ

قالتْ: رَكِّبِ الجُمَلا

رَكَّبْتُها فجَرى فوقَ السُّطورِ شَذًى

لمّا رَأَيْتُ بلادي تُشْبِهُ القُبَلا

Bana aşk şiiri yaz' dedi
Ben gazeli söyleyemem.
'Beni tasvir et' dedi…
Bal ile işlenmiş bir gül görüyorum.
Saçlarım, yanaklarım, gözlerim…
Hepsi koku saçan dağınık cümleler.
'Cümleleri birleştir' dedi.
Birleştirdim; satırların üzerinde bir koku yayıldı,

Vatanımı öpücüklere benzerken gördüğümde.

Bu dizelerde şair, vatanı şefkatli, duygusal ve güzel bir imgeyle tasvir etmiştir. Sevgilinin özelliklerini toprakla harmanlayarak vatanı güzellik soluyan canlı bir varlık haline getirmiş. Onu balla işlenmiş bir gül olarak tanımlayıp saç, göz ve yanaklar gibi ayrıntılarını, koku yayan ve şiirlere ilham veren şiirsel ifadeler olarak betimlemiş. bu imge özlemi, yakınlığı ve derin manevi bağı çağrıştırır. Ona göre vatan, tüm güzelliğin nihai vücut bulmuş hali ve ilhamın birincil kaynağıdır.

El-Duğeym, Aziz ...عِمتُم جَلالاً أيُّها الشُّهداء، إلى شهداء الفلّوجة، وإلى شهداء خَير أُمّة şehitler, ihtişamınız daim olsun, Felluce şehitlerine ve ümmetin en hayırlı şehitlerine... Adlı kasidesinde (el-Duğeym, 2021, s. 76-77):

سَمَّيتُها الجَبَلَ الأَشَمَّ فكيفَ لا تَحتاجُ سَفحَ حَنَانِها الحَصْباءُ؟

سَمَّيتُها البَحْرَ الخِضَمَّ فكيف لا تَهفو إلى شُطآنِها الصَّحراءُ؟

Ona yüce dağ adını verdim, öyleyse çakıl taşları onun narin yamaçlarına nasıl özlem duymasın?

Ve ben ona engin deniz adını verdim, öyleyse çöl onun kıyılarına nasıl özlem duymasın ki?

Irak'ın ve özellikle الفلوجة Felluce şehri, hayranlık uyandıran ve büyüleyici güzelliği bir araya getiren canlı bir varlık olarak tasvir ediliyor. Buradaki vatan, sessiz bir coğrafya değil, aksine büyüklüğü, yamaçlarında çakılların yumuşaklığından yoksun olan görkemli dağın ve çölün susamışlıkla özlem duyduğu uçsuz bucaksız denizin imgesinde tezahür eden yüce bir sevgilidir.

İmge, vatanı güvenli bir sığınakta ikamet eden güzel bir kadın olarak tasvir ederek tamamlanmıştır. Görenler için etkileyici bir manzara oluşturan bu sahnede, erkeklerin kanının toprağın kenarlarını boyayan bir kına metaforuna dönüşmesi, fedakârlığın en üst düzeyine ulaşıldığını simgelemekte; bu durum ise vatanın ancak şehitlik olgusu ile tamamlanan bir süslenme sürecine kavuştuğunu göstermiş:

وإذا رأيتَ هناكَ خِدراً شامخاً ورَمَتْ عليكَ بطَرْفِها حَسناءُ

خَضَبَتْ مَطارفها بآيات الضُّحى ولها دماءُ رجالِها حنّاءُ

Ve eğer orada yüksek bir çadır görürsen... ve güzel bir kadın sana bakarsa,

Giysileri şafağın ayetleriyle boyanmışsa... ve erkeklerinin kanı onun kınasıysa.

Şair, sadece güç ve güzelliği tasvir etmekle kalmamış, aynı zamanda vatanı, ışığı hapsedilemeyen özgür bir şafak ve aydınlık, manevi bir nitelikle donatmıştır; öyle ki vatan sevgisi, ruhlarda okunan ve uzuvların ve kanın gönüllüce sunulduğu bir duaya dönüşmüştür:

سَمَّيتُهَا الفَجْرَ الطَّليقَ فكيف لا تنسابُ شمسٌ أو يسيلُ ضياءُ؟

يا أرضَها وسماءَها وهواءَها طابَتْ بِكِ الأسماءُ والأشياءُ

Ona özgür şafak adını verdim, öyleyse nasıl güneş doğmaz veya ışık akmaz?

Ey onun toprağı, onun gökyüzü ve onun havası… isimler ve şeyler senin sayende kutsanmıştır.

Böylece şair, vizyonunun özünde, dağın, denizin, güzel kadının ve Kur'an ayetinin imgelerini birleştirerek, bu vatanın manevi aidiyetle başlayıp kanın mutlak fedakarlığıyla sona eren kutsal bir varoluşsal gerçeklik olduğunu ilan etmiştir.

1.2.2. Ulusal Kimlik ve Aidiyet Düzlemi: Suriye Temalı Şiirlerde Vatan İmgesi

El-Duğeym vatanına olan hasreti ve özlemi en çok El menfe –sürgü- adıyla bilinen şiirinde farklı imgelerle görünmektedir (el-Duğeym, 2021, s.45-50).

١. وُلِدتُ وَلَمْ تَكُنْ أُمِّي بَغِيًّا كَوَجْهِكَ أَنْتَ يُشْرِقُ سَرْمَدِيًّا

٢. كَنَجْمٍ صَارَ مِنْ صَلْصَالِ رُوحٍ وَيَسْكُنُ حِينَ يَسْكُنُكَ الثُّرَيَّا

٣. وَمَا وُلِدَ الهَوَى فَرْداً وَلَكِنْ وُلِدْنَا حِينَ شِئْتَ لَنَا سَوِيًّا

٤. وَأَنْتَ البَيْتُ وَالمَنْفَى وَغَيْمٌ بِحَجْمِ الشِّعْرِ يُمْطِرُنَا رَوِيًّا

٥. وَكُنْتَ وَكَانَ وَجْهِي شَطْرَ أُخْرَى بَقَايَا مَكَّةَ لَبِثَتْ سَنِيًّا

٦. وَكُنْتَ دِمَشْقُ تَنْزِفُ يَاسَمِيناً لِتَدْفَعَ عَنْكَ سَيْفاً مَزْدَكِيًّا

٧. تَوَاعَدْنَا عَلَى فَجْرٍ جَدِيدٍ فَكَانَ الفَجْرُ يَا أَبَتِي عَصِيًّا

٨. وَمَا زِلْنَا نُحَاوِلُهُ لِيَأْتِي عَلَى أَشْلَائِنَا صُبْحاً نَدِيًّا

٩. وَنَفْرِشُ كُلَّ رَاحِمَةٍ رُكَاماً لِتَلْبَسَ أَنْتَ ثَوْباً عَبْقَرِيًّا

١٠. وَكُنْتَ لِأَنَّكَ المَحْمُولُ فِينَا وَنَسْكُنُ فِيكَ مَنْفَانَا الأَبِيًّا

١١. وَهُمْ قَتَلُوكَ لَمَّا صِرْتَ كَوْناً وَلَمَّا صَارَ وَجْهُكَ يُوسُفِيًّا

١٢. وَهُمْ ذِئْبُ القَطِيعِ وَأَلْفُ جُبٍّ وَسَبْعَتُنَا العِجَافُ تُعَادُ غَيًّا

١٣. وَهُمْ مَنْ قَدَّ مِنْ دُبُرٍ قَمِيصاً وَلَكِنْ كَانَ سِجْنُكَ تَدْمُرِيًّا

١٤.	وَمُذْ أَنْ صَارَ حَاكِمُهُمْ إِلَهاً	وَصَارَ النَّفْطُ سُلْطَاناً وَلِيًّا
١٥.	خَرَجْتُ عَلَى نُصُوصِ المُلْكِ بَغْياً	وَأَحْلَى المَوْتِ حِينَ تَمُوتُ بَغْيا
١٦.	وَهُمْ بُعِثُوا وَمَا بُعِثُوا كِرَاماً	فَكَانَ البَعْثُ مَوْتاً أَبْجَدِيًّا
١٧.	وَمَا صَلَبُوا مَسِيحاً، كُلَّ يَوْمٍ	صَلِيبٌ يَقْتُلُ الشَّعْبَ النَّبِيًّا
١٨.	وَلَا غُلِبَتْ بِأَدْنَى الأَرْضِ رُومٌ	كَمَا غُلِبُوا بِأَعْلَاهَا عُرِيًّا
١٩.	أَنَا المَشْنُوقُ أَعْلَى كُلِّ بَيْتٍ	وَأَسْفَلُهُ سَيَحْتَضِرُونَ خِزْيَا
٢٠.	فَإِنْ يَكُ دُونَ هَذَا الشِّعْرِ مَوْتٌ	فَحَيٍّ عَلَى جَلَالِ المَوْتِ حَيًّا
٢١.	وَكَمْ قَزْمٍ تَوَلَّانَا صَغِيراً	فَصَارَ اليَوْمَ جَبَّاراً شَقِيًّا
٢٢.	فَمَا رُزِقَ الشَّجَاعَةَ فِي صِبَاهُ	وَأُوتِيَ حُكْمَ وَالِدِهِ صَبِيًّا
٢٣.	يُمَانِعُ عَنْ دِمَشْقِ الشَّامِ زُوراً	وَبِاسْمِ الشَّامِ يَقْتُلُنَا مَلِيًّا
٢٤.	يُصَلِّي بِاسْمِ أَهْلِ البَيْتِ صُبْحاً	وَيَسْبِي زَيْنَبَ الكُبْرَى عَشِيًّا
٢٥.	فَلَمْ أَرَ حَاكِماً حُرّاً كَرِيماً	وَلَمْ أَرَ فِيهِمُ بَشَراً سَوِيًّا
٢٦.	لَقَدْ وُلِدُوا حَرَاماً مِنْ حَرَامٍ	وَمَا وَلَدُوا كَرِيماً أَوْ أَبِيًّا
٢٧.	سَأَلْعَنُ أُمَّةً قَدْ بَايَعَتْهُمْ	وَأُمّاً أَنْجَبَتْ كَلْباً بَغِيًّا
٢٨.	بِلَادِي يَا صَلَاةَ المَاءِ قُومِي	وَمُرِّي كَالدُّعَاءِ عَلَى يَدَيَّا
٢٩.	وَقُومِي يَا بِلَادِي مِنْ عِظَامِي	وَلَحْمِي وَاعْبُرِي مِنِّي إِلَيَّا
٣٠.	وَضُمِّينِي إِلَى خَدَّيْكِ نَخْلًا	لِيُمْطِرَ أَهْلَهُ رُطَباً جَنِيًّا
٣١.	فَأَنْتِ اللَّامَسَاسُ وَكَفُّ (مُوسَى)	تُوَاجِهُ كُلَّ شَامٍ سَامِرِيًّا
٣٢.	فَتَحْيَا أُمَّةٌ تُدْعَى عِرَاقاً	وَتَسْقُطُ أُمَّةٌ قَتَلَتْ (عَلِيًّا)

Bu şiir, vatanların insanlaştırılmasının en güzel örneklerinden biridir. Şair, vatanı sadece tanımlamakla kalmaz; onu sembolik olarak kutsal ve yaralı bir varoluşsal varlık olarak yeniden yaratır. Burada vatan, coğrafi bir alan olarak değil, bir fikir, bir beden, bir peygamber, bir dua ve bir anne olarak karşımıza çıkıyor; bu da metne geniş bir anlamsal ve metaforik derinlik kazandırıyor. Şair, vatanını sadece tanımlamakla kalmamış, aynı zamanda onu yaşamış ve vatan da onu yaşamıştır; bunu da dini sembolizm ve tarihsel metinler arası ilişkilere dayalı bir retorik araç kullanarak başarmıştır.

A. Saf bir köken ve varoluşsal bir kimlik olarak vatan imgesi الوطن بوصفه كيان وجودي وقدر كوني

Şair, birinci ve ikinci beyitte kendi doğumunu vatanın doğumuyla ilişkilendirerek, vatan imgesini en başından doğum ve taharet çerçevesinde ilişkilendirerek bu sözleriyle bunu ifade eder:

1- Doğdum ben ve annem iffetsiz değildi asla, senin yüzün gibi, ebediyen parlayan bir aydınlıktı.

2- Ruhun balçığından yoğrulmuş bir yıldız gibiydim,
Sana yerleşince, Süreyya -Ülker yıldızı- da içimde yeri bulur.

Şair burada vatanı, Kuranı kerimdeki ayetlerde Hz. Meryem'in sözlerinden alıntı yapılarak her türlü doğruluğu bulunmayan kökenden arındırmıştır. Bu da vatana ait olmayı insan seçimi değil, ilahi bir kader haline getiren açık bir dini göndermedir. Dahası, yıldız ve kilin yan yana getirilmesi, göksel alemi dünyevi maddeyle birleştirerek, vatanın ruh ve kilin bir karışımı olduğunu ortaya atar. Bu da, vatanı yalnızca fiziksel bir mesken değil, ruhta yer alan mistik bir durum olarak tasvir eder. El-Duğeym, vatanı varoluşsal bir kimlik olarak tasvir ettiğini gösteren üçüncü beyit göre:

3. Sevda hiçbir zaman tek başına doğmadı, biz, sen dilediğin an tam olduk, o an doğduk

Bu beyitte şair, vatanı karşılıklı var olma olgusuyla ilişkilendirerek tasvir eder; bu ilişki olmadan birey eksik kalır. Bu metafor, ulusal kimliği insan varoluşunun bir koşulu haline getirmiştir.

B. Yurt ve sürgün arasındaki çelişkili vatan imgesi. الصورة المتناقضة للوطن بين البيت والمنفى.

Şair hem dördüncü hem de onuncu beyitlerde vatanı, sürgün ve ikamet arasında bir çelişki yeri olarak tasvir etmiştir:

4-Sen hem evsin hem sürgünsün, şiir kadar büyük bir buluttun; bizi doyurucu yağmura boğardın.

10-Ve sen, içimizde taşındığın için, biz senin içinde onurlu sürgünlerimizi yaşıyoruz.

Bu retorik paradoks, vatan içinde yaşanan zorunlu yabancılaşmayı ifade etmişti; sığınak olması gereken yer, itici bir mekâna dönüşür. Şair bu imgeyi bulut metaforuyla güçlendirir: şiiri, siyasi ve insani kuraklığın ortasında bir yaşam kaynağı, vatanın yerine geçen bir unsur haline getirir. Bu imge, vatanın coğrafyadan ziyade bir dil olarak tasvir etiğini göstermiştir.

وَنَسْكُنُ فِيكَ مَنْفَانَا الأَبِيَّا - biz senin içinde onurlu sürgünlerimizi yaşıyoruz- istiare mekniyye, Bu, sürgünü vatan içinde bir ikamet yeri haline getiriyor; ülkesinin sınırları içindeyken kendini göçmen gibi hisseden vatandaşın durumunu özetleyen dokunaklı bir retorik imge.

C. Yasemin Kanayan Güzellik Vatan İmgesi صورة الوطن: الجمال الذي ينزف ياسمينًا

6-Sen Şam'dın; yaseminler kanıyordu teninden, Bir "Mezdek" kılıcını savuşturmak için üzerinden.

Şair altıncı beytin birinci mısrasında, kişileştirme yöntemini kullanarak Şam'a canlı bir beden vermiş; beyazlık ve şefkatin sembolü olan ve aynı zamanda Şam şehrinin de sembolü olan yasemini, kurbanın taharetini ve

masumluğunu göstermek için kan yerine kanayan bir madde olarak kullanmış. Buda, Acıyı arındıran ve ahlaki bir boyut kazandıran trajik bir istiare tasrihiye. Dahası, Şam'ı kanayan bir varlık olarak kişileştirmek, ona acı çeken ama yıkılmayan koruyucu bir anne rolü kazandırmıştır.

D. Nebevi göndermelerle şekillenen zulme uğramış vatan imgesi صورة الوطن المضطهد التي تشكلت من خلال الإشارات النبوية.

Şair, peygamberlerin uğradığı zulümleri kendi vatanına uygulayarak, meseleyi siyasi bir çatışmadan hak ve batıl arasındaki destansı bir mücadeleye dönüştürmüş.

11- Onlar seni katlettiler, bir evren olduğunda ve yüzün Hz. Yusuf gibi güzelliğe büründüğünde.

12- Onlar sürünün kurdu, onlar binlerce kuyu, bizim yedi kurak yılımız yine sapkınlığa döndü

13- Onlar ki gömleği arkadan yırtanlardır, lakin senin zindanın "Tedmür" gibi dardı

Şair on birinci, on ikinci ve on üçüncü beyitlerde, Hz. Yusuf'un hikayesi; güzel yüzü, hain kardeşleri, kuyusu ve kurduyla, kendi akrabaları tarafından ihanete uğrayan güzel vatanı temsil eden semboller olarak tam bir yakarış niteliğindedir. Burada, vatanın kardeşleri, Suriye'yi Beşşar Esed'in, mezhebinin ve yandaşlarının zulmüne terk ederek uçuruma sürükleyen Arap ve İslam devletleridir. Vatan güzel ve masumdur, hainleri çoktur ve hapishanesi bir kuyu değil, siyasi hapishanelere doğrudan bir gönderme olan ve vahşi işkencelerle bilinen Tedmür hapishanesidir. Bu imgeler, vatana ihaneti hem ahlaki hem de dini bir suç haline getirmiştir.

14- Bir Mesih'i çarmıha germediler; Her gün bir çarmıh, peygamber bir halkı öldürüyor.

El-Duğeym, teşbih beliği kullanarak halkın peygamberle güçlü bir şekilde özdeşleştirilmesi ve haç sembolünün süregelen acıyı ve özverili fedakarlığı simgelemek için kullanmıştır. Böylece halk her gün çarmıha gerilen bir peygambere dönüşüyor; bu imge, acıyı siyasi bir olay düzeyinden insanlığın kurtuluşu düzeyine yükseltmiştir.

E. Şair ile vatanın bütünleşmesi ekseninde vatan imgesi صورة الوطن في وحدة الشاعر والأرض

Şair, kendisiyle vatanı arasındaki mesafeyi ortadan kaldırarak, onları birbirinden ayrılamayan, iç içe geçmiş tek bir unsur haline getiriyor.

29- Kalk ey vatanım; kemiklerimden, Etimden doğ ve benden bana geç.

Burada vatan, şairin bedenindeki bir embriyo olarak tasvir etmiştir. Artık ayakların altındaki toprak değil, damarlarda akan kemikler ve etten ibarettir.

Vatan imgesi burada, benlik ile nesne arasında "tam bir kaynaşmayı temsil etmiştir.

30- Beni yanaklarına bir hurma ağacı gibi al, halkına olgun hurmalar yağdırayım.

Şair, vatanı tüm acılara rağmen devrilmeyen, bereketli ve görkemli bir palmiye ağacı olarak tasvir ediyor. Şair, halkı için bir geçim kaynağı olmak üzere vatanın coğrafyasına karışmayı arzuluyor ve böylece "cömert vatan" imgesini vurgulamıştır.

F. "Kurtuluş Gücü ve Çöküş Kehaneti Olarak Vatan İmgesi" صورة الوطن كقوة خلاص ونبوءة سقوط

Şair, El Menfe şiirinde vatan imgesini zulme karşı koyan bir güç olarak inşa ederek nihayete erdirir.

31- Sen dokunulmazsın ve Musa'nın elisin, Her kendine beğenmiş Samirî'ye karşı duransın.

32- Yaşasın "Irak" denilen o aziz millet, ve kahrolsun "Ali"yi katleden o uğursuz zillet!

Enes el-Duğeym şiirini; vatanı kanayan bir kurban halinden, devrimci bir kurtuluş gücüne ve tiranlığın kaçınılmaz çöküş kehanetine dönüştürerek bitirir. Samiri'ye karşı Hz. Musa'nın eli sembolüyle kurduğu dini metinler arası bağ sayesinde vatanı mutlak peygamberane hakikat safına, diktatörleri ise sahtelik ve aldatma safına yerleştirir; لا مساس dokunulmazlık vurgusuyla vatanın kutsiyetini ve siyasi kirlenmeye karşı dokunulmazlığını pekiştirir. Şairin vatan sevgisi Suriye'nin coğrafi sınırlarını aşarak acıyı ve umudu Irak'a kadar uzamıştır. Böylece çatışmayı, vatan ve Hz. Ali tarafından temsil edilen adalet ve vefa değerleri ile ihanet ve Hz. Ali öldüren güçleri arasında büyük bir destana dönüştürür. Nihayetinde vatanın dirilişinin, evlatlarının fedakarlıklarıyla başlayan ve hakkın zaferi ile batılın zevaliyle sonuçlanan varoluşsal bir hakikat olduğunu ilan etmiştir

Bu şiirdeki vatan imgesi, kutsal ve yaralı bir vatan imgesidir; özünde saf doğmuş, sonra ihanete ve sembolik suikasta maruz kalmış, her gün çarmıha gerilmiş bir vatan; ancak tüm bunlara rağmen ölmez ve yeniden doğma kapasitesini kaybetmez. Enes el-Duğeym, istiare, teşbih ve kişileştirme yöntemleri kullanıp Kur'an ile peygamberlik metinlerindeki dini metinler arası ilişkilere başvurması sayesinde, vatanı sınırlı bir coğrafi alandan kapsamlı bir varoluşsal ve ahlaki değere dönüştürmüştür. Bu şiirde vatan, acı çeken bir bedene ve yenilgi anını aşan yenilenmiş bir umuda dönüşüyor. Şair aynı zamanda ulusal davayı siyasi çerçevesinden kurtarmayı, onu peygamberane bir tonda şiirsel bir söyleme dönüştürmeyi, vatanı yaşayan bir ahlaki metin haline getirmeyi, onu betimlemekten ziyade bilinç ve vicdanda şiirsel olarak

yerleştirmeyi, insanlıktan, tarihinden ve özgürlük özleminden ayrılamaz, sürekli bir kurtuluş projesi olarak konumlandırmıştır.

El-Duğeym, el-Menfe kasidesinin dışında birçok şiirinde vatanına olan sevgi, özlem ve hasret görürüz, şair son yayımladığı İbrâhim divanında; Vatan, şairin içinde yaşayan ve onu asla terk etmeyen canlı bir varlık olarak tasvir etmiş; bu nedenle, ondan göç etmek kurtuluş değil, aksine kişiyi zaten olduğundan daha fazla acı çektiren zorunlu bir yabancılaşmadır; bu durum, şairin şu sözlerinde açıkça görülebilir (el-Duğeym, 2022, s. 61):

وقد نَجَوتُ ولا نَجّى نواصيَنا ولا شَدَّ إذْ زادَ الردى يَدِي

Ben kurtuldum ama ne başımız kurtuldu ne de ölüm arttığında kimse elimizden tuttu. Burada şair, Fiziksel hayatta kalmanın, vatanla bağlantılı olan ruhun yıkımı pahasına gerçekleştiği bir durum söz konusudur. Başka şiirinde Vatanını, hızla geçen ve geriye sadece anılar bırakan güzel bir zaman olarak anlatıyor, tıpkı kendi sözünde olduğu gibi (el-Duğeym, 2022, s. 72):

ولي منك فوق الحبِّ أيّامُ عِشْرَةٍ وأُنسٌ قضيناها فكانت ثوانيا

Ve senden, sevginin ötesinde, birlikte geçirdiğimiz, sanki sadece birkaç saniye sürmüş gibi gelen, dostluk ve neşe dolu günler kaldı. Vatan, böylece kayıp huzuru ve bir daha asla tekrarlanmayacak güzel anları kapsayan samimi bir hatıraya dönüşür. Şair, açık bir Kur'an göndermesiyle, vatanını ilahi bir tezahür haline benzeterek ona kutsal bir boyut kazandırmış:

إنَّها الشامُ مثلُ طورِ التجلّي من تَظلَّ واقفًا هو موسى

Şam, Allah'ın tecelli ettiği Tur Dağı gibidir; orada -dimdik- ayakta duran herkes Musa'dır. Vatanı, adaletsizliğe karşı saflık ve metanetin sığınağı haline getirip aynı zamanda acı çeken ama ölmeyen bir beden olarak da tasvir etmiştir. Hem acıyı hem de kurtuluşu somutlaştıran bir imge olarak göstermiştir. Yaralarına rağmen, sürekli bahar beklentisiyle ortaya çıkan, özgürlüğün ve yenilenmenin sembolü olan ertelenmiş bir umut olarak kalır. Böylece, bu şiirlerde vatan imgesi tamamlayıp acı dolu bir hatırayı, manevi bir kutsallığı, yaralı bir bedeni ve sönmeyen bir umudu temsil etmiştir.

1.2.3. Ruhun İlk Menzili: Çocukluk ve İlk Gençlik Mekânı Humus

Şair Enes el-Duğeym, Humus şehrini coğrafi sınırları aşarak tüm ulus için ahlaki ve duygusal bir merkez haline gelen manevi ve siyasi bir imge olarak sunmuştur (el-Duğeym, 2021, s. 115):

قريبًا منكِ تجتمعُ الجهاتُ فحيثُ وقفتُ جازَ لي الصلاةُ

وجازَ الماءُ نحو الماءِ حتى يظلَّ النيلُ رهنكِ والفراتُ

Yanınızda her yön birleşiyor, bu yüzden nerede dursam durayım, namaz bana caizdir.

Su suya doğru aktı; ta ki Nil ve Fırat senin emrine girene dek.

Bu şehir, tüm yönlerin kaybolduğu ve hakkın meşruiyetinin yeniden tesis edildiği bir yerdir; böylece baskı ve adaletsizliğe dayalı bir siyasi gerçeklik karşısında sembolik bir kutsallık kazandırmıştır. Bu merkezilik sadece dini boyutla sınırlı kalmayıp, şairin de belirttiği gibi, tarihin büyük nehirlerinin birleştiği bir eksen olarak uygarlık ve siyasi bir boyuta da uzanmıştır.

Siyasi olarak parçalanmakta olan ulusun birliğine atıfta bulunarak. Bu tasvir, doğrudan Suriye devrimi bağlamıyla bağlantılıdır; burada Humus, halk hareketinin ilk beşiği ve Suriye devriminin bastırılmadan önce en saf haliyle başladığı "devrimin başkenti" olarak tasvir etmiştir:

وكانَ ربيعُنـــا العربيُّ بكرًا فأورقتِ الظلالُ الوارفات

وقلبكِ كانَ عودَ المجدِ غضًّا ولمّا تبلغِ الرشدَ الحياةُ.(el-Duğeym, 2021,s.117)

Arap Baharımız henüz çok bakir idi, o vakit koyu ve huzurlu gölgeler yaprak açmıştı.

Senin kalbin, şan ve şeref ağacının taze bir dalıydı; henüz hayat rüştüne ermemişken.

Böylece Humus, erken dönemde bastırılan ancak yok olmaya kabul etmeyen ve özgürlüğün başlangıcının imgesi olarak haline gelmiştir. Şair, vatanı acının rahminden yeniden doğan bir varlık olarak tasvir ederek şehitlik bir kayıptan ulusal varoluşun temel bir eylemine dönüştürmüş. Daha sonra şehirde dökülen kanlar boşuna değil de aksine toprağa kök salarak yeni bir özgür hayat yetiştiğini imgelemiş:

وحيثُ وقفتُ قامَ دمٌ شهيدٌ ونامتْ عن دعاويهِ القضاةُ

تجذَّرَ في الترابِ فصارَ نخلاً (el-Duğeym, 2021, s. 115)

Nerede dursam, orada bir şehit kanı yükseldi; oysa yargıçlar davasına karşı uykuya daldılar. Toprağa kök saldı ve bir hurma ağacı oldu.

Böylece şair Suriye genelinde ve özelikle humus şehrinde, Esed güçleri tarafından yapılan katliamlara ve vahşi işkencelere karşı tüm dünya sessizliğine açık bir gönderme yapmış, ancak halk bu sessizliğe karşı sarsılmaz bir direnişle zalimlere karşı devam etme sebebine döndüğünü imgelemiştir. Böylece, el-Duğeym'in şiirlerinde Humus, modern Suriye'nin trajedisini özetleyen ve aynı zamanda, zulüm ne kadar şiddetli olursa olsun, vatanın özgürlük ve tarihsel yenilenme sembolü olarak kaldığını teyit eden kapsamlı bir siyasi ve ahlaki imge haline gelmiştir.

SONUÇ

Bu araştırmada, Suriyeli şair Enes el-Duğeym'in şiirlerinde vatan kurgusunun nasıl şekillendiği, imge kavramının estetik ve retorik imkânları üzerinden ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Edebiyatta imge, yalnızca dış

dünyanın pasif bir kopyası veya yüzeysel bir tasviri değildir; aksine şairin iç dünyasından, algılarından ve düşüncelerinden süzülerek nesnel gerçekliğe kazandırılan öznel ve sanatsal bir boyuttur. El-Duğeym de şiirlerinde imgeyi kuru bir anlatım aracı olarak değil, soyut fikirleri duyusal ve zihinsel görsellere dönüştüren temel bir poetik yapı taşı olarak kullanmıştır. Klasik belagatin teşbih, istiare, mecaz ve kinaye gibi sanatlarını modern bir duyarlılıkla harmanlayan şair, vatanı sınırları çizilmiş sabit bir harita olmaktan çıkarıp canlı, hisseden ve direnen bir varlık düzeyine yükseltmiştir.

Şairin kullandığı imge dünyasında vatan; coğrafi sınırları aşarak ahlaki, dini ve varoluşsal bir sembole dönüşür. Irak'ta ihlal edilen köklü bir medeniyetin beşiği; Filistin'de insanlığın vicdanını sınayan açık bir yara ve ahlaki bir pusula; Suriye'de ise acılara, ihanetlere ve zulme karşı zarafetini kaybetmeden direnen bir ana beden olarak imgeleştirilir. "El-Menfe" ve diğer divanlarında sıklıkla başvurduğu Nebevi kıssalar ve Kur'ani metaforlar (Hz. Yusuf'un kuyusu ve yırtılan gömleği, Hz. Musa'nın eli, Hz. Meryem'in saflığı, Hz. İsa'nın çarmıha gerilişi) sayesinde vatan imgesi, dönemsel bir siyasi çatışmanın ötesine geçerek hak ile batıl arasındaki evrensel bir mücadele alanına yerleştirilir. Şam'ın kılıç darbeleri altında kan yerine "yasemin kanaması" veya Gazze'nin yaralarından mis gibi koku yayılması gibi vurucu istiareler, vatanın yaşadığı trajediyi kutsallık ve estetikle buluşturan özgün imgelerdir.

Bu zengin imge vizyonunun odağında ise şairin ilk gençlik mekânı olan ve Suriye devriminin sembolü haline gelen Humus şehri yer alır. Humus imgesi; toprağa düşen şehit kanlarının hurma ağaçlarına dönüşmesi metaforuyla, ölümün ve yıkımın yok oluş değil; tam aksine toprağa kök salan yeni bir özgürlük dirilişi olduğunu simgeler. Böylece şair, okuyucunun zihninde edilgen bir mağduriyet resmi değil, acının rahminden filizlenen mağrur bir direniş resmi çizer.

Nihayetinde Enes el-Duğeym'in şiirleri, imgenin duyusal ve zihinsel gücünü sonuna kadar kullanarak vatanı somut bir mekândan çıkarıp bilince, vicdana ve ruha kazınan ebedi bir değere dönüştürmektedir. Şairin imgeleştirdiği vatan; kuşatılan, yakılan ve çarmıha gerilen fakat asla ölmeyen, evlatlarının fedakarlıkları, bilinci ve umudu sayesinde küllerinden yeniden doğan canlı bir hakikat tanıklığıdır.

KAYNAKÇA

1. Akçay, R. (2019). Nizâr Kabbânî'nin şiirlerinde imge. Yayımlanmammış Doktora Tezi Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

2.Aykūs, A. (1994). Mefhūmu'ṣ-Ṣūreti'ş-Şiʿriyye Ḳadīmen. Mecelletu'l-Ādāb, Cezayir: Cāmiʿatu Ḳusanṭīne (2), 68-97.

3.Bayat, N. (2006). Şiire yönelik tutumların ve ön örgütleyicilerin şiirsel imgelerin anlamlandırılması üzerindeki etkililiği. İzmir: Yayımlanmammış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.

4. El-Cāḥiẓ, A. (1948). El-Ḥayevān (3. Cilt). Thk: ʿAbdu's-Selām Hārūn. El-Ḳāhire: Muṣṭafā el-Bābī el-Ḥalebī .

5. El-Curcânî, A. (1954). Esrâru'l-belâğa. Thk. Ritter, H. İstanbul: Matbaʿatu Vizâreti'l-Maʿârif.

6. El-Duğeym , E. (2021). El menfe. İstanbul: Daru'l-Asala

7. El-Duğeym , E. (2022). İbrahim. İstanbul: Daru'l-Asala

8. İbn Manẓūr, C. (1993-1994). Lisānu'l-ʿArab. (1. Baskı, 5. Cilt) Beyrut: Dāru Ṣādır.

9. Karataş, T. (2001). Ansiklopedik edebiyat terimleri sözlüğü. İstanbul.

10. Mecmeʿu'l-Luġati'l-ʿArabiyye. (2004). el-Muʿcemu'l-Vaṣīṭ. (4. Baskı). el-Ḳāhire: Mektebetu'ş-Şurūḳi'd-Devliyye.

11. Özüdoğru, B. (2023). Gassân Kenefânî öykülerinde çocuk imgesi. Yayımlanmammış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

12. Yusuf, Ö. (2022). Şair Enes Ed-Dağim ve Şiirlerinde Göçün Etkisi "İbrahim" Divanı Örneği. İslam ve Yorum VI Sempozyumu (2. Cilt), 313-343. Malatya: Ensar Neşriyat.